

Retkes Attila:

Avantgárd és nemzeti törekvések a modern magyar jazzben

75 éve született Szabados György¹

Szabados György (1939–2011) édesanyja zenepedagógus volt: a Kodály-módszer elkötelezett támogatója és követője. A szüleivel rendszeresen hangversenyre járó – Erich Kleiber és Otto Klemperer budapesti fellépéseire évtizedek múltán is szívesen emlékező² – Szabados magánúton tanult zongorázni, és már gyerekkorában is szeretett improvizálni. A középiskola befejezése után – édesapja kérésére – orvosi egyetemen folytatta tanulmányait, ahol 1963-ban szerzett diplomát. Orvosi hivatását évtizedeken át gyakorolta, ami egzisztenciális biztonságot is teremtett számára.

Szabados 1955-ben alapította meg első jazz-zenekarát, amellyel a Magyarországon akkoriban tiltott, modern amerikai stílusokat (cool, bebop) próbálgatta. Fiatalon elhunyt tanítványával, Váczi Tamással folytatott terjedelmes beszélgetésében (1975) ugyanakkor elismerte, hogy már az ötvenes évek végén felmerült benne a kérdés: összeegyeztethető-e a jazz a magyar történelmi és kulturális hagyományokkal. „Úgy láttam, hogy a magyarországi ember sorsa furcsán alakult, mert a történelem jó ideje nem engedte meg, hogy oly módon rendezkedjen be és olyan stílusban éljen, amilyen a saját természete. (...) A muzsika, ami nekünk tetszett – jazz – nem fejezhette ki valójában azt, ami itt volt; hogyan is tehette volna ezt egy amerikai szituációból vett zene? A jazz akkoriban 60–70 százalékban szórakoztató jellegű volt; a fekete polgárjogi mozgalmaknak pedig, amelyek igazán komollyá tették, még se hírük, sem hamvuk. A magyar zeneiséggel átítatott érzéseim állandóan vitakoztak a jazz akkori ritmusvilágával, de a hangvétel, a szerkezet és a közlendő szempontjából is megoldatlan problémák álltak előttem.”³

Az 1960-as évek elején Szabados teljesen kötetlen, műfaji határokon átívelő, improvizatív zenét kezdett játszani, amivel az Egyetemi Színpadon és a Budapesti Ifjúsági Jazzklubban (Dália) is nagy feltűnést keltett. A szűkebb szakma viszont értetlenül fogadta törekvéseit. Gonda János 1963-ban úgy vélte, „Szabados György tehetséges muzsikus, tud hinni abban, amit csinál. Más kérdés, ki tudja követni őt, ki tud vele együtt hinni? A magam részéről abban

¹ A 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport által rendezett, *Évfordulók nyomában 2014* című konferencián, 2014. október 11-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Bert Noglik: „Elfelejtett énekek – Szabados György portréja”. *Alföld*, 2010. október, 106.

³ „Váczi Tamás beszélget Szabados Györggyel (1975) – I. A XX. század zenéjéről, II. A jazzről, III. A free jazzről”. *Jazz Studium*, No. 5, 1983/2, 28–29.

az útban nem hiszek, amelyen jár. (...) A jazz mai értelmezése szerint nem improvizáció az ő zenéje, hanem szabad fantáziálás. (...) Az a muzsikus, aki úgy akarja elérni a kifejezés maximális szabadságát, hogy közben lemond a belső rendről és fegyelemről, magára marad, és nem tud megbirkózni a szétfolyó anyaggal, s így előbb-utóbb menthetetlenül zsákutcába kerül.”⁴ Gonda nyitottságát jelzi ugyanakkor, hogy az általa szerkesztett Anthology '64 (Modern Jazz IV–V.) című dupla hanglemezen⁵ lehetőséget biztosított Szabadosnak és zenésztársainak (Publik Endre – bőgő, Helényi Béla – dob) a bemutatkozásra: a B-A-C-H élmények című kompozíciót játszották. Erről a darabról Gonda úgy vélte: „egyenletes, lüktető, beates ritmuskíséretnek, szabályos periódusú témának és rögtönzött variációjának itt kevés nyomát találjuk. A modern hangzásvilág élményéből fakadó, improvizatív motívumfoszlányok és ritmusképletek sorozata ez a darab. (...) Motivikusan a B-A-C-H négyhangos képlet a fogódzkodó, de ennél is fontosabb, hogy ilyenfajta előadásra csak nagyon összeszokott játékosok vállalkozhatnak, akik jól ismerik egymás gondolatait, szinte képesek azokat előre megsejteni és villámgyorsan átvenni.”⁶

Szabados György zenéje a hetvenes évek elejéig csupán bűvópatak-szerűen volt jelen a hazai jazzéletben: a Magyar Rádió és a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat egyáltalán nem támogatta, az akkor induló fesztiválokra nem kapott meghívást; koncertjeit kis létszámú, lelkes törzsközönség látogatta. 1972-ben viszont szextettjével – amelyben Ráduly Mihály és Kimmel László szaxofonozott, illetve népi furulyákon játszott; Kathy Horváth Lajos hegedült, Vajda Sándor bőgözött és Jávor Vilmos dobolt – megnyerte a San Sebastian-i Nemzetközi Jazzverseny free kategóriájának nagydíját.⁷ Szabados két kompozíciójában, a Baltás Zsoltárban és a Katonazenében szólalt meg először az a kollektív improvizációra épülő zenei nyelvezet, amely a hetvenes-nyolcvanas években megteremtette a jazz sajátos magyar útját. Simon Géza Gábor 1973. februári elemzése szerint „sokan kísérleteztek magyar szerzők közismert témáinak megjazzesítésével. Az eredmény inkább negatív, mint pozitív volt. Bebizonyosodott, hogy csak külsőséges eszközökkel nem lehet magyar jazz-stílust létrehozni. Mélyebb, behatóbb elemzés szükséges. El kell menni a magyar folklórig, és ebből az alapból kiindulva kell felépíteni a kompozíciókat. (...) Szabados György kiválasztott Kodály és Bartók népdalgyűjtéseiből néhány szép, jellemző magyar dallamot, s ezeket a feldolgozás során szinte sejtjeire bontotta. (...) A téma tehát nem magyaros, hanem ősgyökeresen magyar.

⁴ Gonda János: „A modernokról és a zenei fegyelemről”. *Az Ifjúsági Jazz Klub Híradója*, 1963/3. 12.

⁵ Qualiton LPX 7279-80, SLPX 7279-80 (1964)

⁶ Gonda János: *Jazz. Történet – elmélet – gyakorlat*. Budapest: Zeneműkiadó, 1965. 210.

⁷ Forrás: [Szabados György adatlapja](#) a BMC Magyar Zenei Információs Központban.

(...) Az általuk játszott jazzben parázs ritmusú zenei alapszövet van (...), s a legkülönbözőbb, kifejezetten izgalmas improvizációkkal, hangzásbeli színekkel teszik újszerűvé e folyton megújuló műfaj előadóművészetét.”⁸

Több mint négy évtized távlatából már nehezen rekonstruálható, hogy Szabados György tudatos lejárataát szolgálta-e az a szerkesztői „koncepció”, amely a Baltás Zsoltár és a Katonazene magyarországi bemutatóját (Erkel Színház, 1972. november) egy vegyes összeállítású, több zenekart felvonultató koncerten közvetlenül a Benkó Dixieland Band populáris, tradicionális zenéje mellé helyezte.⁹ A budapesti premier mindenestre botrányba fulladt – néhány hónappal később az Egyetemi Színpad közönsége viszont lelkesen ünnepelte Szabadost, aki „A nagy hegyi tolvaj balladájában énekesként is bemutatkozott. Zongorastílusa sok hasonlóságot mutat Keith Jarrettnek a közismert Sorcery című kompozícióban hallható vashangú játékával. Az együttes szaxofonszólistája Ráduly Mihály, aki adottságokban, kifejezőerőben, improvizációs készségben és mindenekelőtt atmoszférateremtésben felveszi a versenyt a legnagyobbakkal is.”¹⁰ Szabados úgy érezte, a spanyolországi fesztiválon elnyert nagydíjat a „hivatalos” magyar zenei élet igyekezett elhallgatni, és továbbra is csak személyes meghívásokon alapuló klubkoncerteken léphetett színpadra. „Következett hat-hét év csönd, bár érdekes módon már csírázott valami a mélyben; nemcsak jazzkedvelő fiatalok, hanem főiskolás muzsikusok is jöttek, úgy látták, vallották, hogy ez a kortárs zene”¹¹ – mondta egy 1983-ban megjelent interjúban.

Ebben a közegben született meg Szabados életművének egyik legfontosabb darabja, az Esküvő, amelynek stúdiófelvétele 1974 májusában zajlott Budapesten. A Hungarotonnál megjelent lemezen¹² Kathy Horváth Lajos hegedült és brácsázott, Vajda Sándor bőgözött és Kőszegi Imre dobolt. A szvitszerűen összefűzött négy tétel közül az Improvizációban csak zongora és hegedű szólal meg; a másik három tételt (Esküvő, Miracle, Szabó Irma vallatása) kvartett szólaltatja meg. Az album borítójára eredetileg Fejes László¹³ azonos című fényképe került volna – amellyel 1961-ben, Hágában a magyar fotográfusok közül elsőként nyerte el a World Press Photo nagydíjat –, de ezt a Hungaroton vezetése végül nem engedélyezte. A zenei anyag viszont csorbítatlanul megjelent, és – Jávorszky Béla Szilárd megfogalmazása

⁸ Simon Géza Gábor: „A magyar jazz-stílusért”. *Magyar Ifjúság*, 1973. február 23., 14–15.

⁹ Sinkovics Ferenc: „Szabados György östudása”. *Magyar Hírlap*, 2011. szeptember 3. Hullámtér című kulturális melléklet, 2.

¹⁰ Simon Géza Gábor: „A magyar jazz-stílusért”. *Magyar Ifjúság*, 1973. február 23., 15.

¹¹ „Jegyzőkönyv” – Szigeti Péter beszélget Szabados Györggyel a szabad és emberarcú zenéről, a zene szabadságáról és emberségéről. *Jazz Studium*, No. 5, 1983/2, 8–20.

¹² Szabados Quartet: Az esküvő (The Wedding). Hungaroton SLPX 17475 (LP). Későbbi CD-kiadása: György Szabados: The Wedding / Az esküvő – Hungarian Jazz History 8. Hungaroton, HCD 71094.

¹³ [Fejes László adatlapja](#) az Artportal.hu képzőművészeti oldalon.

szerint – „új lehetőségeket és távlatokat nyitott a jazz hazai történetében.”¹⁴ Gonda János a magyar népzene és a free jazz kapcsolatát elemző, 1975-ben megjelent tanulmányában úgy vélte: „Szabados mai zenéjének alapja a magyar folklór, ezen belül különösen a költői szépségű népballadák rubato világa. Egyfajta ütem nélküli, aszimmetrikus, de rendkívül határozott ritmika és egyéni improvizációs stílus. Az amerikai jazz – Coltrane, Keith Jarrett, Cecil Taylor – hatása felfedezhető ugyan, de nem játszik meghatározó szerepet. A hangzási eszményt az európai modern kompozíciós zene kiemelkedő művei jelentik. (...) Szinte anyanyelvi természetességgel transzformálja és alkalmazza a bartóki, bergi, weberni idiómákat. (...) Őszinte véleményünk, hogy Az esküvőnek nemzetközi feltűnést és sikert kellene aratnia – ha ez egy magyar jazzlemez esetében a megfelelő propaganda és reklám hiányában nem volna lehetetlen.”¹⁵

Az 1980-as évek elején Szabados provokatív elnevezésű – Magyar Királyi Udvari Zenekar (Makuz) –, folyamatosan változó összeállítású együttest hozott létre, amely elsősorban a győri nemzetközi jazzkoncert-sorozatnak köszönhetően vált országosan ismertté. Művészetének igazi jelentőségét a győri Jazz Studium folyóirat szerkesztői ismerték fel elsőként: a lap 1983/2. számát teljes egészében Szabados Györgynek szentelték. A tematikus szám előszavában Váczi Tamás megállapította: „Szabados részére – legalábbis az utóbbi tíz évben, a San Sebastian-i nemzetközi free jazz nagydíj elnyerése óta – két-három évenként biztosítani kellett volna egy önálló lemezfelvétel lehetőségét. Stílárís fejlődésének, irányváltásának fő állomásait csak így kísérhetné nyomon a szélesebb közönség. (...) A szűkebb közönség emlékezetében él még a *Csiki verbunk*, *A nagy hegyi tolvaj balladája*, a *Katonazene*, a *Tánczene*, a későbbi évek zongora-hegedű duói, zongoraszólói, a *Csiga*, a Kassák Műhelyben bemutatott művek, improvizációk, vagy a legutóbbi kimagasló koncertélmény, a Braxton–Szabados-est emléke.”¹⁶

1983-ban jelenhetett meg Szabados második önálló lemeze, az *Adyton*, amelyen nyolc évvel korábbi zenésztársai közül csak Vajda Sándor bőgős játszik vele; a címadó, monumentális kompozíciót megszólaltató szeptettben Faragó Antal dobol, Dresch Mihály és Lakatos Antal szaxofonozik, Fekete István¹⁷ trombitál, és Körmendy Ferenc brácsázik. Mint Kőbányai János a borító kísérszövegében megfogalmazta, „a cím kettős jelentése metsző

¹⁴ Jávorszky Béla Szilárd ismertetője a Szabados Quartet: Az esküvő (The Wedding) című lemezéről. In: Dömötör Endre (szerk.): *303 magyar lemez, amit hallanod kell, mielőtt meghalsz*. Budapest: Gabo Kiadó, 2008. [Online elérés](#) (hozzáférés dátuma: 2014. április 21.).

¹⁵ Gonda János: „Free jazz – magyar folklórból”. *Mozgó Világ*, 1975/1. 84–86.

¹⁶ Váczi Tamás: „Előszó a Jazz Studium Szabados számához”. *Jazz Studium*, No. 5, 1983/2. 3.

¹⁷ [Fekete István adatlapja](#) a BMC Magyar Zenei Információs Központban.

pontossággal világítja meg nemcsak a mű, de Szabados gondolatvilága, művészi törekvései lényegét is. Ady neve az újkori magyar történelem legprogresszívabb gondolati irányait és útjait fémjelzi; a magyar sors és identitás legszenvedélyesebb és ugyanakkor leggyötrőbb-mélyebb kereséseit, meghatározás-kísérleteit. Az Adyton másik értelme: (Hamvas Béla filozófus Pathomos III. című könyvéből került a darab címéül ez a fogalom) a legrémesebb szentély.”¹⁸

A címadó darab – Szabados saját meghatározása szerint – „egy kiterjesztett, improvizatív kötőanyagból szerkesztett szárny, közepén testként a minden hangjában megkomponált szertartás-zenével.”¹⁹ Az első tételben az a-moll hangnemérzetű témák bemutatása után a szabad, kollektív improvizációk már nélkülözik a tonalitást és a metrikai beosztást. A hagyományos értelemben vett jazz törvényszerűségeinek ellentmond, hogy a ritmus-szekció (bőgő, dob) nem kísérő, hanem ellenpontosító funkciót tölt be. A második tétel – Szabados terminológiája szerint: a szertartás-zene – lényegesen kötöttebb struktúrájú kompozíció. A bartóki népdalfeldolgozások jellegzetes világa, a barokk fűgák szerkesztésmódja a *Carmina Buranára* emlékeztető, emelkedett, himnikus hangvétellel párosul. A kanásztánc-karakterű harmadik tétel ismét tág teret enged a rögtönzésnek. Ekkor – Turi Gábor megfogalmazása szerint „bizonyossá válik a hallgatóban, hogy átgondoltságával, szerkezeti rendjével, kontrasztos építkezésével az Adyton kilép a hagyományos jazzidióma kereteiből. Komponálásával újszerű, egyéni úton indult el Szabados.”²⁰ Az LP-lemez másik oldalán hallható két szerzemény közül a Tolnai Ottó²¹ versének ihletésére született *Világpor tizenkétfokúsága* az új bécsi iskola hatását tükrözi, miközben a darabnak alig-alig vannak megkomponált részei. A *Tánczene* ismét a magyar folklórkincsből (Aki szép lány akar lenni) merít: jellegzetessége a kötött szerkezetű, ostinato basszusra épülő szakaszok és a parlando-rubato játékmód folyamatos váltakozása.

Az 1984-ben megjelent *Szabraxtondos* című lemez²² Szabados György és Anthony Braxton színpadi találkozásainak – amelyeket a II. fejezetben részletesen ismertettünk – stúdióban készült zenei lenyomata. Valamennyi kompozíció – a kötöttebb struktúrájú darabok és a szabad improvizáció forrásául szolgáló témák is – Szabados György munkája. A neves német jazztörténész és kritikus, Bert Noglik elemzése szerint „a *Keserves* című darabbal

¹⁸ Kőbányai János: „Adyton”. Lemezborító szövege. Hungaroton/Krém, SLPX 17724 (LP), 1983.

¹⁹ Szabados György – Váczi Tamás: *A zene kettős természetű fénye*. Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1990. (JAK füzetek 49.) 37.

²⁰ Turi Gábor: „Adyton – Szabados György lemeze”. *Jazz*, 1984/1. Újabb közlése: Turi Gábor: *A jazz ideje – Írások az improvizatív zene köréből*. Budapest: Osiris, 2008, 303–305.

²¹ [Tolnai Ottó életrajza](#) a Digitális Irodalmi Akadémia (Petőfi Irodalmi Múzeum) oldalán.

²² *Szabraxtondos*. Hungaroton/Krém, SLPX 17909 (LP)

Szabados egy olyan előadási módot jelöl meg, amely egy meghatározott magyar dallamcsoportot jellemez, és csak megközelíthetőleg fordítható *Lamentónak*. Nehéz erre megfelelő, bevett zenei kifejezést találni. Hiszen a Keserves nem csupán fájdalmasan panaszost jelöl, hanem összeköti a depressziót, az örömet és a lelkesedést – oly módon, ami a blues kifejezési lehetőségeire emlékeztet. Szabados és Braxton elvonatkoztatnak mind a magyar népdaltól, mind pedig az afro-amerikai blues-tól. Egy olyan hangzásvilágban találunk egymásra, amely Bartók és Webern zenei újításait asszimilálja. Egészen különböző kulturális tapasztalatokkal rendelkezve mindketten a közvetlen zenei közelséget érzékelték, szavak nélküli megértés jött létre közöttük a hagyományokkal való egyéni azonosulás alapján.”²³

Szabados György 1985-ben Liszt-díjat kapott, de ennek ellenére a politikai rendszerváltásig (sőt bizonyos szempontból azt követően is) a magyar jazzélet periferiáján maradt. Művészi törekvései mellett ez részben közéleti aktivitásával is magyarázható: tagja volt a bős-nagymarosi vízlépcső megépítése ellen küzdő értelmiségi csoportnak, s ezért a titkosszolgálatok látókörébe került. A mellőzöttség azonban kevésbé foglalkoztatta, mert – mint egy 1996-ban készült interjúban megfogalmazta – „a műfaj sosem érdekelt. A világ nem műfajokban élt, hanem személyekben, vonulatokban és kvalitásokban. A műfaj csak kereskedelmi fogalom. Az embernek meg kell találnia a módját, hogyan lehet megszabadulni a rabságtól. Műfajban gondolkodni a rabság eléggé primitív formája.”²⁴ 1989-ig nem is jelent meg több lemeze – néhány kompozíciója azonban így is komoly visszhangot váltott ki. Az 1984-es Budapesti Tavasz Fesztiválra készült el a tizenegy hangszerre és énekhangra írt Rituális zene, amelyben kevés szerep jut a rögtönzésnek, s már alig-alig fedezhető fel benne a jazz ritmus- és harmóniavilága. 1985-ben, a Markó Iván vezette Győri Balett felkérésére írta meg *A szarvassá vált fiak* című táncjáték zenéjét, amely szoros szálakkal kötődik a Cantata profana dramaturgiájához, de stílárisan inkább free jazz, mint kortárszene. A négy monumentális tételből felépülő színpadi zenét a kibővített Makuz²⁵ stúdióban is rögzítette, de csak a rendszerváltás idején jelenhetett meg lemezen.²⁶

²³ Bert Noglik: „Elfelejtett énekek – Szabados György portréja”. *Alföld*, 2010. október, 108.

²⁴ Jávorszky Béla Szilárd: „Elfelejtett énekek” [Beszélgetés Szabados Györggyel]. *Népszabadság*, 1996. július 22. [Online elérés](#) (hozzáférés dátuma: 2014. április 3.).

²⁵ A kibővített Makuz zenekarban közreműködött: Lőrinszky Attila, Kiss Gábor és Benkő Róbert (bőgő); Grecsó István (basszusklarinét, altszaxofon); Jakobi László (cselló); Lőrincz János (fuvola); Szemző Tibor (piccolo, fuvola); Faragó Antal, Baló István és Geröly Tamás (dob, ütőhangszerek); Binder Károly és Szabados György (zongora); Lakatos Antal és Dresch Mihály (szaxofonok); Johannes Bauer és Zakar Zoltán (harsona); Kovács Ferenc és Mákó Miklós (trombita); Körmendy Ferenc (brácsa); Hlács Gusztáv, Tréfás István, Virág László és Lantos Zoltán (hegedű).

²⁶ Szabados György: *A szarvassá vált fiak / Sons Turned into Stags*. Hungaroton/Krém, SLPX 37215 (LP), 1989.

1986-ban keletkezett az *Időzene vonósokra*, a *Periferikus koncert*, illetve a Makuzsal Ausztriában, Jugoszláviában és az NSZK-ban is bemutatott *Szertartászene*, amelynek előadói apparátusa: két hegedű, brácsa, cselló, két nagybőgő, két trombita, két szaxofon, két fuvola, preparált zongora, tekerő, ének és ütőhangszerek. Bicskei Zoltán elemzése szerint a nyolcvanas évek nagy formátumú kompozícióival Szabados „változó civilizációnk újjáéledő rögtönzésvilágában érezte meg azt a kozmikus nagyszerűséget, amely segítségével kibonthatta a magyar zenei génuszt. (...) Járatlan úton haladva, művészete biztos szellemi alapot követelt. A kozmikus ember igényét élte. Egészben látó, szellemi alapvetésű és tapasztalati alapú szerves látásmódja gondolkodóként éppen ezért az általa legmagasabbrendűnek tartott Hamvas Bélával rokonítja.”²⁷ A preparált zongora használatával Szabados a Szertartászenében és más darabjaiban is archaikus hangzás elérésére törekedett: a tibeti zene és a gamelán éppúgy foglalkoztatta, mint a moldvai csángó kobzosok játéka.

Az 1980-as években Szabados György alkotói és előadói tevékenységének fontos színtere volt a budapesti Kassák Klub, amelynek a modern magyar jazz történetében betöltött önálló tanulmányt érdemel. A Szabados által korábban életre hívott Nyitott Csoport, a Makuz, illetve a 180-as csoport szellemi bázisán, 1986-ban szerveződött meg a Szabad Zene Nyilvánossága Klub, amely – Baló István (dob), Dresch Mihály (szaxofon), Geröly Tamás (ütőhangszerek), Grencsó István (szaxofon), Juhász Zoltán (furulya, népi fúvósok),²⁸ Kovács Ferenc (trombita),²⁹ Lőrinszky Attila (bőgő) és mások közreműködésével – rendszeresen tartott koncerteket. A klub Szabados által megfogalmazott küldetésnyilatkozata szerint „a muzsikások eddig is abból az egyszerű és mind mélyebb meggyőződésből folytatták tevékenységüket, hogy a szabad zenélés mint a zene leghitelesebb módja fölöttébb időszerű. Időszerűségét a civilizáció kulturális csődje: a zene elgyökértelenedése, a műzenei stílusok teljes elidegenülése, az ember belső elnémulása teremtették meg, ami korunk ürességében újra a szüntelen kozmikus emberi lét eszméjét, a lényünk egészét érintő elemi zeneiséget követeli; a direkt gyermeki látásmód meditatív művészi gyakorlatát és közegét (...)”.³⁰

²⁷ Bicskei Zoltán: „Szabados György (1939–2011)”. *JazzMa – jazz zenei portál*, 2011. június 11. [Online elérés](#) (hozzáférés dátuma: 2014. április 20.).

²⁸ Juhász Zoltán (1955–) az MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézetének kutatómérnöke; népzeneész, népzene-kutató, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének tanára. Még egyetemistaként lett a táncmuzsika zenésztársadalom tagja. A magyar pártország hangszeres és énekes zenei hagyományának kutatója, előadója, tanítója.

²⁹ Kovács Ferenc pályafutásának részletes ismertetése: Párniczky András: „Kovács Ferenc titkai”. *Fidelio*, 2011. április 16. [Online elérés](#) (hozzáférés dátuma: 2014. április 20.).

³⁰ Turi Gábor: „A szabad zene nyilvánossága – Kísérlet a Kassák Klubban”. *Magyar Nemzet*, 1986. Újabb közlése: Turi Gábor: *A jazz ideje – Írások az improvizatív zene köréből*. Budapest: Osiris, 2008, 306.

A Szabad Zene Nyilvánossága Klub adott (féllegális) keretet Szabados Györgynek az 1956-os forradalom és szabadságharc előtt tisztelgő, jelentős kompozíciója, *Az események titkos története* ősbemutatójának, amelyet 1986 októberében, a forradalom harmincadik évfordulóján rendeztek a Kassák Klubban; Kobzos Kiss Tamás énekmondó³¹ közreműködésével. Szabados históriás éneknek nevezte a hangszeresek és az énekmondó folyamatos párbeszédére épülő darabját. A nyilvános bemutatóra 1991. október 17-én, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem aulájában került sor,³² lemezfelvételen pedig csak 1999-ben jelent meg.³³ Turi Gábor elemzése szerint „a rendhagyó kompozíció rejtőzködő stílusa, az európaiól eltérő kifejezésrendszere egyszerre idézi a szabadságharcot, illetve a kort, amelyben született – amely három évtized távlatából is hazugsághálóval fonta be 1956 igazságát és önmagán túlmutató történelmi üzenetét. Innen a visszafogott, valóban időn kívüli fogalmazásmód, a kortárs zene és a jazz elemeit egyaránt felhasználó nyelvezet, s innen a megváltoztathatatlannal viaskodó, komorságában is emelkedett hangvétel.”³⁴ Szabados Györgynek talán egyetlen korábbi alkotásában sem jutnak ennyire releváns szerephez a pogány és keresztény rítusok, amelyeket elsősorban közösségteremtő erejük miatt tartott fontosnak. E törekvéseit több mint két évtizeddel később, a Boldogasszony földje (Harangok) című szólólemezén³⁵ összegezte.

A győri nemzetközi koncertsorozat és a fővárosi Kassák Klub mellett Szabados zenei és művészetfilozófiai törekvései az 1980-as években a Délvidéken, a Vajdaság magyarok lakta városaiban (Magyarkanizsa, Szabadka, Újvidék, Zenta) találtak kedvező fogadtatásra. Esszéit, tanulmányait rendszeresen közölte az Új Symposion című folyóirat; termékeny együttműködést alakított ki írókkal, költőkkel, képzőművészekkel, filmesekkel. A délvidéki muzikusok közül Kovács Tickmayer István zongorista-zeneszerző³⁶ és a kortárs improvizatív zene legújabb generációját képviselő Mezei Szilárd brácsás³⁷ is Szabadost tekinti példaképének.³⁸ *A kormányzó halála* című táncopera (1989) is a Vajdasághoz kötődik:

³¹ [Kobzos Kiss Tamás hivatalos honlapja](#) (életrajz, publikációk, kép- és hanganyagok).

³² Turi Gábor: „Az események titkos története – 1956 zenei emléke”. *Új Magyarország*, 1991. Újabb közlése: Turi Gábor: *A jazz ideje – Írások az improvizatív zene köréből*. Budapest: Osiris, 2008, 307–308.

³³ Szabados György és a Makuz: *Az események titkos története, A szarvassá vált fiak* (2 CD). Fonó Records, FA 068-2, 1999.

³⁴ Turi Gábor: „Az események titkos története – 1956 zenei emléke”. *Új Magyarország*, 1991. Újabb közlése: Turi Gábor: *A jazz ideje – Írások az improvizatív zene köréből*. Budapest: Osiris, 2008, 307–308.

³⁵ Szabados György: *Boldogasszony földje* (Harangok). BMC Records, BMC CD 130, 2008.

³⁶ [Kovács Tickmayer István hivatalos honlapja](#) (életrajz, diszkográfia, kép- és hanganyagok).

³⁷ [Mezei Szilárd hivatalos honlapja](#) (életrajz, diszkográfia, kép- és hanganyagok).

³⁸ Szabados György és a vajdasági kortárs magyar művészek, művészetek kapcsolatrendszerét részletesen elemzi: *Jazz Studium*, No. 17 (1990/2), amelynek alcíme: Vajdaságiak.

Kobzos Kiss Tamás, illetve Kodolányi Gyula író³⁹ mellett Szabados alkotótársa a magyarkanizsai Nagy József (Josef Nadj) táncművész-koreográfus⁴⁰ volt, aki később Európa-szerte hírnevet szerzett. Kodolányi Gyula visszaemlékezése szerint „a történetet Gyuri és Nagy Jóska találták ki, egy elbukó kínai császárról. Természetesen valójában Kádár Jánosról, az ő bukásáról és a kádári szellemiségről szólt. (...) Szimbolikus és a távol-keleti színház ihletében stilizált mű ez (...) Ennek a talán egyetlen, 1989 szellemét megjelenítő színpadi műnek nagy sikere lett Nyugat-Európában, és több mint két évig játszott a társulat, Rotterdamtól Avignonig, Párizstól Salzburgig. (...) A történetben az a szomorú, hogy ezt hazai közönség soha nem láthatta.”⁴¹ Szimbolikus értékű, hogy Szabados György utolsó felvételét – Joëlle Léandre francia nagybőgőssel adott duókoncertjét – is Magyarkanizsán rögzítették.⁴²

Szabados György alkotómunkájának utolsó két évtizede már kívül esik e tanulmányunk tárgykörén, így csupán megemlítjük az 1990-es és a 2000-es évek legfontosabb mérföldköveit. A győri barátai által létrehozott Adyton Records gondozásában, 1991-ben jelent meg első szólólemeze (A Szent Főnixmadár dürrögései),⁴³ s még ugyanebben az évben a Makuzsal közös Homoki zene.⁴⁴ A Kassák Klub szellemi örökségét sok szempontból továbbvivő Fonó adta ki az Elfelejtett énekek című triólemezt,⁴⁵ a kamarazenekarra komponált Időzenét;⁴⁶ a honfoglalás millicentenáriuma írt, Roscoe Mitchell-lel közösen előadott Jelenést⁴⁷; A szépség szíve című, Mákó Miklós trombitással készített duólemezt;⁴⁸ valamint dupla CD-n A szarvassá vált fiak és Az események titkos története zenéjét.⁴⁹ Tanulmányaiból és esszéiből életében két kötet látott napvilágot.⁵⁰ A 2000 után szakmai és

³⁹ [Kodolányi Gyula író, szerkesztő szakmai életrajza, munkássága](#) a Magyar Szemle című folyóirat honlapján.

⁴⁰ [Nagy József életrajza, pályafutása](#) a Tánccélet című online táncművészeti és táncszínházi folyóiratban.

⁴¹ Antall István: „Gyógyító ember – Beszélgetés Szabados Györgyről Kodolányi Gyulával”. *Szín – Közösségi művelődés*, 2012. október, 57–58. A Magyar Rádió Kultúrkör című műsorában, 2011. június 27-én elhangzott beszélgetés szerkesztett, bővített változata.

⁴² Szabados György – Joëlle Léandre: Live at Magyarkanizsa. BMC Records, BMC CD 130, 2011.

⁴³ Szabados: A szent főnixmadár dürrögései. Adyton OO4 (LP), 1991. Újabb, bővített kiadása: Szabados György Piano: A szent főnixmadár dürrögései (Rattings of the Sacred Phoenix Bird). Szabados és Társa Kkt. S 001 (CD), 1997.

⁴⁴ Szabados György és a Makuz: Homoki zene. Adyton 005 (CD), 1991.

⁴⁵ Szabados Trió: Elfelejtett énekek (Forgotten Songs). Fonó Records/Adyton FA-012-1, 1992.

⁴⁶ Szabados György: Idő-zene (Time Music). Fonó Records, FA 034-2, 1997.

⁴⁷ Szabados György – Roscoe Mitchell: Jelenés (Revelation). Fonó Records, FA 038-2, 1998.

⁴⁸ Szabados György – Mákó Miklós: A szépség szíve (The Heart of Beauty). Fonó Records, FA 213-2, 2004.

⁴⁹ Szabados György és a Makuz: Az események titkos története, A szarvassá vált fiak (2 CD). Fonó Records, FA 068-2, 1999.

⁵⁰ Szabados György – Váczi Tamás: *A zene kettős természetű fénye*. Budapest: Magvető, 1990. (JAK füzetek, 49). Szabados György: *Írások – tanulmányok, esszék*. Szombathely: B. K. L. kiadó, 2008.

állami kitüntetésekkel⁵¹ elismert Szabados György a Duna Televízió felkérésére – Balogh János akadémikussal – ökológiai filmsorozatot is készített.⁵²

A 2011-ben elhunyt Szabados György túlzás nélkül nevezhető a modern magyar jazz legfontosabb személyiségének. Életművének jelentőségét elsősorban az adja, hogy már az 1970-es évek elején rátalált a jazz sajátosan magyar útjára, amelyen – a mellőzöttséget, méltatlan támadásokat is vállalva – évtizedeken át következetesen haladt. „Mi az, hogy magyar?” – tette fel a kérdést egy 1992-es beszélgetésben, majd így válaszolt: „Számomra egy maximalista attitűd. Kétségtelen, hogy a magyar szellem – főként nyelvi foglalatában – igen ősi jelenség. S ennyiben szent dolog. (...) Szeretni kell és éltetni és törekedni a jóra. A jóra és az egészre. És szabadon. De ehhez az kell, hogy az ember mindent átgondoljon, szellemében igényes legyen, jót akarjon és nyugodt legyen a lelkiismerete. A magyar szellemiség számomra ezt az egységes, együttes csodát jelenti.”⁵³

⁵¹ Magyar Művészetért díj (2000), Szabó Gábor-életműdíj (2000), A Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje (2004), Kossuth-díj (2011)

⁵² Ut a jövőnkbe. Balogh János akadémikus húszrészes sorozata a Duna Televízióban (1996–1998). Beszélgetőtársak: Szabados György és Szabó László Zsolt.

⁵³ Szabados György: *Beszélgetések*. Szombathely: B. K. L. kiadó, 2012. 83.